

Hatay (Arap) Alevilerinde Kutsal Bir Zaman Olarak Gadir-i Hum Bayramı ve Kutlama Gelenekleri ¹

Feast of Gadir Hum As A Sacred Time (Arabic) Alevi Living in Hatay and Celebration Traditions

İlbey DÖLEK

ORCID: 0000-0002-6287-4067

Doç. Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi/Türkiye

ilbey.dolek@mku.edu.tr

*Makale Bilgisi/Article Info: Geliş/Received: 15.09.2022 Düzeltme/Revised: 25.10.2022 Kabul/Accepted:
26.11.2022*

Araştırma Makalesi / Research Article

Atıf / Cite as: Dölek, İ. (2022). Hatay (Arap) Alevilerinde Kutsal Bir Zaman Olarak Gadir-i Hum Bayramı ve Kutlama Gelenekleri. Antakiyat, 5(2), 186-208

Öz

Dini bayramlar, dinler tarihinde inananlar tarafından kutsalın tezahür ettiği müstesna zamanlar olarak algılanmakta ve kutlanmaktadır. İslam tarihinde Gadir-i Hum denilen yerde vuku bulan olaya dayanan Gadir-i Hum bayramı Sünni ve Şii kaynaklarda farklı şekillerde geçmektedir. İki mezhebin ihtilaf ettiği bu konuyu tekrar tartışmak ya da çözüme kavuşturmak gibi bir amaç bu makalenin kapsamı dışındadır. Aleviler/Şiiler tarafından kutlanan Gadir-i Hum bayramı, Hatay, Adana ve Mersin’de yaşayan Aleviler için de en önemli dini bayramların başında gelir. İslam Tarihinde ilk kez (352/963) Bağdat’ta Büveyhiler devrinde kutlanmaya başlayan Gadir-i Hum bayramı, ülkemizde özellikle Akdeniz bölgesinde Hatay, Adana ve Mersin’de yaşayan Arap Aleviler tarafından her yıl Zilhicce ayının 18’inde kutlanmaktadır. Hatay’da yaşayan Alevilerin Gadir-i Hum bayramı kutlama geleneklerini Dinler Tarihi metodolojisi çerçevesinde ele alan bu çalışmada nitel yöntemle dayalı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Katılımcılara on sorudan oluşan bir görüşme formu etik kuruldan gerekli izinler alındıktan sonra gönüllülük esasına göre uygulanmıştır. Araştırmaya gönüllü Alevi vatandaşlar ile kanaat önderleri katılmıştır. Araştırmadan elde edilen nitel veriler Gadir Hum bayramına dayalı gözlemlerle desteklenmiştir. Hatay’da yaşayan Aleviler tarafından Gadir-i Hum bayramı kurbanların kesildiği ve Herise pişirilip dağıtıldığı, türbelerin ziyaret edildiği ve duaların edildiği önemli bir kutsal zaman dilimi olarak algılandığı ve kutlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gadir-i Hum, Alevi, Hatay, Kutsal, Bayram, Gelenek

¹ Bu araştırma sürecinde TR-Dizin 2021 kuralları kapsamında “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesinde” yer alan tüm kurallara uyulmuş ve yönergenin ikinci bölümünde yer alan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemlerden” hiçbirini gerçekleştirilmemiştir. Ayrıca bu araştırma “Etik Kurul İzni” gerektirdiğinden Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’ndan 01.09.2021 tarihinde araştırma onayı alınmıştır.

GİRİŞ

Bütün dini geleneklerde olduğu gibi İslam dini ve geleneği içinde de önemli günler ve geceler inananlar tarafından kutlanmaktadır. Bayramlar bütün dini geleneklerde sevinç içinde kutlanmakta ve birlikte yaşama kültürünün sembolü haline gelen bir kutsal zaman dilimi olarak algılanmaktadır. Hicri takvime göre Gadir-i Hum bayramı, her yıl 18 Zilhicce'de ülkemizde ve dünyanın değişik yerlerinde özellikle Şii ve Alevi Müslümanlar tarafından kutlanmaktadır. Öncelikle belirtilmesi gereken husus, üzerinden 1390 sene geçmiş Gadir-i Hum meselesini tekrar tartışmaya açmak ya da farklı görüşlere sahip çevreleri karşı karşıya getirmenin bu çalışmanın amacı dışında olduğudur. Bu çalışmada Gadir-i Hum'un geçmişten günümüze tarihi seyrine dinler tarihi perspektifinden bakılacaktır

Şiilere göre bayramın ilk defa kutlanması Büveyhiler zamanında Aşure tatbikatının başladığı yılda Gadir-i Hum denilen yerde Hz. Ali'nin Hz. Peygamber tarafından imam-halife tayin edilmesinin yıl dönümü anısına Bağdat'ta başlanmıştır. Gadir-i Hum daha sonraları Şii/İsmaili Fatımiler tarafından da benimsenerek 362/973 yılından itibaren kutlanmaya başlanmıştır. Aşura'daki hüznü ve keder yerini Gadir Hum'da sevince bırakmıştır. 18 Zilhicce 352'de Büveyhi emiri Muizzü'd-Devle'nin emriyle Gadir-i Hum'u kutlamak için şehir baştan aşağı süslenerek diğer bayramlarda olduğu gibi çarşı ve dükkânlar gece boyunca açık tutularak şölene dönüştürülmüştür. Ayrıca değişik yerlerde ateşlerin yakılması, davulların çalınması ve borazanların çalınması ile kutlamalar yapılmıştır. Bunların yanı sıra Şiilerin bayram sabahı Mekabir-i Kureyş'e yani Kazimiyye'ye (Bağdat'a) giderek yedinci ve dokuzuncu imamın kabrini ziyaret ettikleri ve orada namaz kıldıkları aktarılmıştır. Bunlardan başka Gadir-i Hum bayramının gecesinde namaz kılmanın, bayram sabahı yeni elbiseler giymenin, köle azat etmenin, yabancı ve misafirlere ziyafet ve ikramda bulunmanın da önemli olduğu ifade edilmiştir.² Türkiye haricinde dünyada İran, Hindistan, Pakistan, Azerbaycan, Irak, Suriye, Afganistan, Bahreyn, S. Arabistan, Katar, Lübnan ve Yemen gibi ülkeler Gadir Bayramı kutlama geleneklerine sahiptir. Şiilerin yoğun olarak yaşadığı İran'da, "İyd-ı Sa'îd-i Gadîr-i Hum" (Gadîr-i Hum Bayramı) en görkemli bayramlardan biridir. Âl-i Muhammed'in en büyük bayramı olarak kabul edildiğinden o gün resmi tatildir. Yıl boyu matem havasının hâkim olduğu İran sokaklarında halkın gözlerinin içinin güldüğü nadir günlerden biridir. Bayramdan önce İran'ın dini lideri Ayetullah Ali Hamaneî tarafından bu güne özel geleneksel hale getirilmiş olan mahkûmların affedilme haberi duyurulur. Özellikle bu günde devlete karşı işlenmiş suçlardan hüküm giyenlerle küçük suçlardan hüküm giyenlerin cezaları

² Ahmet Güner, "Büveyhiler Devrinde Bağdat'ta Kerbela / Aşure, Gadir Hum ve Benzeri Şii Uygulamaları", Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Tarih Bilimleri), 2010, cilt: I, s. 325-340, 330-31

affedilmektedir.³ Endonezya’da Şii ve Sünni Müslümanlar için Gadir Hum özel bir öneme sahiptir. Bu bayramda büyük küçük herkes beyaz elbiseler ve bu güne özel şapkalar giyip ve tütsüler üfleyerek ayakta dururlar. Toplu olarak Hz. Peygamber’i ve Ehl-i Beyt’i öven şiirler okurlar. Evliya ve büyüklerin mezarlarını ziyaret etmek, bayram süresince eve gelen misafirlere çeşitli yemek ve tatlı ikramında bulunmak önemli gelenekler arasında yer almaktadır.⁴

Alevi, kelime olarak Arapça’da “Ali’ye mensup”, “Ali’ye ait” anlamlarına gelir. Mezhepler tarihi ve tasavvuf edebiyatında ise Hz. Ali’yi sevmek, saymak ve ona bağlı olmak anlamlarında kullanılmıştır. Bu bakımdan Hz. Ali’yi seven ve ona tabi olanlar “Alevi” olarak tanımlanırlar. Aynı zamanda Hz. Ali’yi en üstün sahabe olarak gören ve Hz. Muhammed’den sonra onun Allah’ın nassı ve Hz. Peygamberin tayini ile imamlığa/halifelige gelmesi gerektiğini kabul eden “Şia” ile eş anlamlı olarak da kullanılmıştır.⁵ Nusayrî⁶ kavramının kökeni ve anlamı konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır.⁷ Nusayriler, Fıglalı’ya göre Seyyid Ebu Şuayb Muhammed b. Nusayr el-Basri en-Numeyri (270/883) tarafından kurulmuş bir Şii fırkasıdır.⁸ Muhammed Emin Galib et-Tavil, *Arap Alevileri Tarihi* adlı eserinde Alevi adının unutulduğu bir dönemde Nusayra Dağı civarında yaşayan Aleviler için kullanılmasıyla Nusayri adının dağın adından türetildiğini belirtmiştir.⁹ Öte yandan büyük ölçüde Arap Alevi şeyhleri, yazarları ve kanaat önderleri net biçimde Nusayri¹⁰ olarak adlandırılmalarının doğru olmadığını, kendilerinin gerçek ve yegâne isminin

³ Habip Demir, "Günümüz İran Şiiliğinde Kutsal Gün ve Geceler". *e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi* 10 / 2 (Aralık 2017): 315-351, s.344.

⁴ Gadir-i Hum Bayramında Endonezyalıların gelenekleri ve görenekleri, <https://iqna.ir/tr/news/3467756/gadir-i-hum-bayram%C4%B1nda-endonezyal%C4%B1lar%C4%B1n-gelenekleri-ve-g%C3%B6renekleri>, (Erişim Tarihi: 28.07.2022).

⁵ Ethem R. Fıglalı, *Çağımızda İtikadi Mezhepler Tarihi*, İzmir İlahiyat Vakfı Yay. İzmir, 2004, s.239.

⁶ Akdeniz bölgesinde özellikle Adana, Tarsus ve Mersin’de yaşayan Arap Aleviler için Nusayriler dışında “Fellah” (Arap Uşağı) gibi tanımlamaların da halk tarafından kullanıldığı bilinmektedir. Bu çalışmanın başlığında ve içeriğinde “Nusayriler” yerine “Aleviler”, “Arap Aleviler” ya da “Hatay’da yaşayan Aleviler” ifadesi kullanılmıştır.

⁷ Nusayrî kavramının kökeniyle ilgili olarak birbirinden çok farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Massignon (1964:365) bu kelimenin kökenine ilişkin beş ayrı kaynak belirtmektedir: 1) Nasrani (Hristiyan) kelimesinden hareketle Latince ‘nazerini’ kelimesinin bozulmuş şekli, 2) ‘Nâsurâya’ Kufe yakınlarında bir köy, 3) ‘Nisbe’: Nusayr uydurma Şii şehitlerinden biri olup ya ‘Ali’nin oğlu ya da onun azatlısı, 4) Nasrani (Hristiyan) kelimesi, 5) Nusayriliğin de kurucusu sayılan Muhammed bin Nusayr ismi. Bkz. Erdal Aksoy, "Nusayrilerin Sosyal Yapıları ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye’de Yaşayan Bu Topluluğa Devletin Yaklaşımları". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 0/54 (2010): ss.199-212; Hüseyin Türk, Nusayriliğin Tarihi Kökeni ve Gelişmesi, *Alevilik- Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, Sayı.17, 2018: ss.51-73, s.56; Hakan Mertcan, *Türk Modernleşmesinde Arap Aleviler*, 3. baskı, Karahan Kitabevi, Adana, 2015, s.303-319.

⁸ Fıglalı, *Çağımızda İtikadi Mezhepler Tarihi*, s.177

⁹ Muhammed Emin Galib et-Tavil, *Arap Alevileri Tarihi*, s.256-7.

¹⁰ İlber Ortaylı Nusayrilerin kendilerinin “Nusayri” ismi ile anılmaktan hoşlanmadıklarını ifade eder. Bkz. Ortaylı, “Alevilik, Nusayrilik ve Bab-ı Ali” *Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye’de Aleviler, Bektaşiler, Nusayriler*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2013, s.41.

Alevi/Arap Alevi olduğunu vurgulamaktadırlar.¹¹ Aynı şekilde araştırmaya katılan kişiler de bu görüşü destekler nitelikte açıklamalarda bulunmuşlardır. Onlara göre tarihteki yakıştırmalar, bugün için geçerli değildir. Hatay yöresindeki Aleviler, çoğunlukla Antakya, Samandağ, Defne, Harbiye, Armutlu, Arsuz, İskenderun, Adana, Karataş, Tarsus, Mersin olmak üzere Akdeniz bölgesinde yaşamaktadır.¹² Sayıları günümüzde yaklaşık iki buçuk milyon civarındadır.¹³ Alevi nüfusun yoğun yaşadığı illerden biri olan Hatay'da Gadir-i Hum bayramına ilgi oldukça yüksektir. Hatay'da yaşayan Alevilerin, Arapça konuştukları ve Kuran-ı Kerim'i okudukları bilinmektedir. Alevilerde bayramlar ibadetlerin önemli bir parçasını teşkil eder. Bu günler hem toplu ibadetlerin yerine getirildiği hem de sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın gerçekleştirildiği zamanlardır.¹⁴ Halkın bayram kutlamalarına resmi kurum ve kuruluş yetkililerinin yanı sıra son yıllarda emniyet personelinin de Samandağ Hızır Türbesine gelen ziyaretçilerin bayramlarını kutladığı ve onlara şeker, kolonya ve karanfil dağıtarak kutlamalara katıldığı gözlenmektedir.¹⁵

Gadir-i Hum'la ilgili yapılan çalışmaların genellikle İslam tarihinde mezhepsel bir ayrışmanın konusu olarak ele alındığı görülmektedir. Bu çalışmalar arasında; Bingöl'ün "İtikadi ve Tarihi Yönleriyle Gadir-i Hum Uygulamaları (Halkalı Örneği)" (2019) başlıklı yüksek lisans tezi Kars'ta ve İstanbul'da yaşayan Caferilerin Gadir-i Hum bayram uygulamalarını ele alması bakımından önemlidir. Bu çalışmanın bazı yerlerinde Hatay'da yaşayan Alevilerin Gadir-i Hum kutlamalarına değinilmiştir. Bir diğer araştırmacı Turan, "Nusayrilerde Gadir Hum, Fıraş ve Mubahale Bayramları" (2010) adlı makalesinde Nusayrilerin bayramlarını literatüre dayalı olarak ele almaktadır. Arslan'ın "Hatay (Antakya) Harbiye'de Arap Aleviliği (Nusayrilik)" (2008) başlıklı yüksek lisans tez araştırmasında da Hatay'da yaşayan Nusayrilerin bayramları hakkında bilgiler yer almaktadır. Diğer bir araştırmacı Türk'ün çalışmasında Hatay'da yaşayan Nusayrilerin kutlamaları hakkında bilgiler bulunsa da Hatay'da tüm alevi ve Nusayrileri kapsayan bir saha çalışmasına dayalı herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Özellikle günümüzde Gadir-i Hum olayı kutsal bir zaman dilimi olarak nasıl algılanmakta ve yaşanmaktadır? Hatay'da hangi kültürel ve geleneksel uygulamalar çerçevesinde kutlanmaktadır? Bu sorular nezdinde araştırma bulgularının daha iyi anlaşılması adına Dinler tarihinde Gadir-i Hum olayının farklı kaynaklara göre anlaşılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

¹¹ Mertcan, *Türk Modernleşmesinde Arap Aleviler*, s305.

¹² Mehmet, Dönmez, "Hatay Aleviliğinde İnanç Önderlerinin İbadeti İdrak Ediş Tarzları". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi* 0/54 (2010), ss.213-224.

¹³ Ali Yeral, Kişisel Görüşme, 17.09.2022, Defne/Antakya.

¹⁴ İnan, Keser, *Nusayrilik-Arap Aleviliği*, Karahan Kitabevi, Adana, 2006, s.123

¹⁵ Hatay'da Gadir-i Hum Bayramı kutlanıyor, <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/hatayda-gadir-i-hum-bayrami-kutlaniyor/1933221> (Erişim Tarihi: 28.07.2022).

1. Tarihsel Bir Hadise Olarak Gadir-i Hum

İslam Tarihinde Gadir-i Hum'un adlandırması olayın geçtiği yer ile ilişkilendirilmiştir. Gadir, Mekke ile Medine şehirleri arasında bulunan Cuhfe¹⁶ mevkiine 3 mil (yaklaşık 4 km) uzaklıkta bulunan bir göletin ismidir.¹⁷ Hum ise göletin etrafını çevreleyen ağaçlı bölgeye verilen isimdir.¹⁸ Gadir-i Hum olayının olduğu yerde Hz. Peygamberin Veda Haccı dönüşünde hicretin 10. yılının 18. gününde (18 Zilhicce/17 Mart 632) dinlenmek için pek de uygun olmayan bu yerde dinlendiği ve Müslümanlara önemli mesajlar verdiği yer olarak bilinmektedir. Bu olay hem Sünni hem de Şii Müslümanlar tarafından kabul edilir ancak olayın içeriği konusunda iki mezhebin farklı yorumlara sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ayrılığın temelinde ise o gün Hz. Peygamberin yaptığı konuşmada Hz. Ali'yi halife tayin edip etmediği meselesi yatmaktadır. Sünni gelenek yaşanan olayının nedenini Hz. Ali'ye yönelik şikâyetler üzerine temellendirirken Şii gelenek bu olayı tamamen Hz. Ali'nin imameti/hilafeti ile ilişkilendirmekte ve Aleviliğin doğuşunu bu olaya dayandırmaktadır.

İslami kaynakların başında Kuran-ı Kerim'de Gadir-i Hum olayı geçmemekle birlikte Şii gelenek Maide suresinin 3. ve 67. Ayetinin bu olayla ilişkili olduğunu iddia etmektedir:

*“Bugün, kâfirler dininize karşı (mücadelede) ümitlerini yitirmişlerdir. Onlardan korkmayın, benden korkun. Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim, size nimetimi tamamladım, sizin için din olarak İslâmiyet'i beğendim”.*¹⁹

*“Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan, O'nun verdiği peygamberlik görevini yerine getirmemiş olursun. Allah, seni insanlardan korur. Şüphesiz Allah, kâfirler topluluğunu hidayete erdirmeyecektir”.*²⁰

Maide suresinin Medine döneminde Hicretin 6. ya da 7. yılında indiği kabul edilir. Ancak bazı İslam âlimleri ilgili ayetin Gadir-i Hum olayından önce indiğini iddia etmiştir. Bu konu İbn Hişam, İbn Sa'd, Taberi gibi ilk devir müelliflerince zikredilmese de Ahmed b. Hanbel, Müslim, İbn-i Mace ve Hakim en-Nisabüri gibi Sünni muhaddislerin naklettikleri hadislerde geçmektedir.²¹ Ahmed b. Hanbel'in naklettiği rivayete göre Hz. Peygamber bir sefer esnasında Gadîr-i Hum denilen yerde konaklamış, öğle namazını kıldırdıktan sonra önemli mesajlar vermek için Hz. Ali'nin elinden tutup, **“Ben kimin mevlâsı isem Ali de onun mevlâsıdır. Allah'ım, ona dost**

¹⁶ “Cuhfe” denilen mevki günümüzde Suudi Arabistan'ın “Rabiğ” şehrinde bulunmaktadır.

¹⁷ Veccia Vaglieri, L., “Ghadîr Khumm”, *Encyclopaedia of Islam*, ed. P. Bearman, Th. Bianquis, C.E. Bosworth, E. van Donzel, W.P. Heinrichs, (Erişim tarihi: 27 Temmuz 2022).

¹⁸ Mehmet N. Akdoğan, *Tarihsel ve Aktüel Boyutlarıyla Gadir-i Hum*. Ankara: TDV Yay. 2021, s.7.

¹⁹ Maide, 5: 3.

²⁰ Maide, 5: 66-7.

²¹ Ethem R. Fığlalı, “Gadir-i Hum” *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yay. 2005) 13: 279

olana sen de dost ol, ona düşman olana sen de düşman ol!” dedikten sonra Hz. Ömer Hz. Ali ile karşılaşmış ve **“Ey Ali! Sen her müminin mevlâsı oldun”** diyerek onu tebrik etmiştir.²² Müslim ise Hz. Peygamber’in, Mekke ile Medine arasındaki Hum adı verilen bir mevkiye yaptığı konuşmada ölümünün yaklaştığına işaret ettiği, ashabına Allah’ın kitabını ve Ehl-i beytini (sekaleyn) bıraktığını belirttiğini rivayet etmiştir.²³ Konuşmada geçen “Mevla”²⁴ sözcüğü veli, halife, imam, dost, efendi, arkadaş anlamlarına da gelmektedir.²⁵ Gadir-i Hum tartışmalarının merkezinde “Mevla/veli” المولى/الولي kelimesi bulunmaktadır. Şii-İmami kaynakların tamamı bu kelimeyi “imamet/hilafet” bağlamında değerlendirirken, Sünni kaynaklarda bu kelimenin lügat anlamlarından yola çıkılarak muhalif görüşler beyan edilmiştir.²⁶

Hadis kaynaklarından bazıları, bu hadisin vürûd sebebinin, Üsame’nin Hz. Ali’ye “Sen benim mevlâm değilsin, benim mevlâm Rasûlullah’tır” sözünün olduğunu naklederler. Hadis kaynaklarında yer belirterek mevlâ hadisini nakledenler de vardır. Ancak bu, Şia’nın kaynaklarında geçtiği gibi detaylandırılmış değildir. Sünnî kaynaklarda geçen mevlâ hadislerine dikkat edilirse, genelinde, Gadîri Hum hâdisesinden ziyâde, Hz. Ali’ye yönelik gelişen bazı olaylar neticesinde, Hz. Peygamber’in, Hz. Ali’yi haklı bulmasına ve kendisine yönelik yapılan eleştirileri bertaraf edip, ümmetinin bu konudaki tavrını belirlemesine binaen söylendiği düşünülebilir.²⁷ Bu meşhur hadiseye aynı zamanda Gadir biatı denilmektedir. Bunu kabul edenler o günü büyük bir bayram günü saymaktadırlar. Çünkü o günün, dinin kemale erdiği, Yüce Allah’ın nimetini tamamlandığı ve Müslümanlığın bir din olarak kabul edildiği bir gün olduğu Kuran-ı Kerim’in tasdiki ile ispatlanmıştır. İşte bu ehemmiyetli hadiseye inanan Müslümanlar Hz. Ali’ye tabii olduklarından dolayı Alevi olarak adlandırılmışlardır.²⁸ Aleviliğin doğuşunu Gadir Hum’da yaşanan hadiseye dayandırıldığı anlaşılmaktadır.

Hadislerin vahyin anlaşılmasındaki rolünü de doğrudan etkilemesi bakımından Şii geleneğe ait pek çok tefsirde “Bugün size dininizi ikmal ettim...”²⁹ Ayeti farklı bir takım hadislerden hareketle Gadir Hum olayı ile ilişkilendirilmiştir.³⁰ Şii âlim Ayetullah Hekim’e göre Gadir-i Hum hadisinden ve onunla ilgili hadiseden birkaç inanç ilkesi

²² Müsned, IV, 281; DİA, Gadir-i Hum, 279-280.

²³ Müslim, “Fezâi’lü’s-Sahâbe”, 36.

²⁴ Mevla/Veli sözcüğünün imamet/hilafet ilişkisinin Sünni ve Şii kaynaklara göre detaylı açıklaması için bkz. Mehmet N. Akdoğan, *Tarihsel ve Aktüel Boyutlarıyla Gadir-i Hum*. Ankara: TDV Yay. 2021

²⁵ DİA, Gadir-i Hum, 279-80

²⁶ Akdoğan, *Tarihsel ve Aktüel Boyutlarıyla Gadir-i Hum*, s.9.

²⁷ Mehmet N. Yazıcı, Gadir-i Hum Rivayetlerinin Hadis İlmi Açısından Değerlendirilmesi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, s.132.

²⁸ Nasreddin Eskioçak, *Alevilik Nedir?* Antakya: Alevi İslam İnancını Yaşatma Derneği Yayınları, 6. basım, 2015, S.22-3.

²⁹ Maide, 5: 3.

³⁰ Eryılmaz, 2022: 46-7.

çıkarılmıştır. Bunlar: 1) İmamet, nübüvvet gibi Allah tarafından verilen bir mansıptır ve Allah Hz. Peygamberi bu mesajı açıklamakla görevlenmiştir. 2) İmama biat etmek ve biati bozmak, bir peygambere biat etmek ve bozmakla aynıdır ve aynı sonuçları beraberinde getirir. 3) Gadir-i Hum hadisesi aynı zamanda Hz. Ali'nin masumiyetini ortaya koyar. Ona yardım etmek, onun velayetine teslim olmak ve ona düşmanlık edene düşmanlık beslemek Hz. Peygamberin velayetine teslim olmakla, ona yardım etmekle ve düşüncelerine bağlı kalmakla bir tutulmuştur.³¹

Tarih kaynakları çerçevesinde değerlendirilecek olduğunda Gadir-i Hum hadisesine yer veren en eski tarihçi Belâzürî iken İbn Hişam ve İbn Sad eserlerinde Gadir-i Hum'dan bahsetmemektedir. Taberî ise Şîî geleneğin iddia ettiğinin aksine eserlerinde Gadir-i Hum ibaresine yer vermemektedir. Belâzürî hadise ile ilgili yalnızca Gadir-i Hum mevkiinde Hz. Peygamber'in; **“Ben kimin mevlâsı isem Ali de onun mevlâsıdır”** sözlerini sarf ettiğini aktarmakta ve olayı herhangi bir ayetle ya da velayet yahut imametle ilişkilendirmemektedir.³² Fahrettin er-Razi, Maide suresinin 67. ayetinin çok önceden Yahudi ve Hristiyanlar hakkında indirildiğini söylemektedir.³³ Sünni gelenek ise bu ayetin iniş sebebinin Gadir Hum'la ilişkili olmadığını beyan eder. Bu görüşe göre imam tayin olayının nassla değil, halkın takdirine bırakıldığını, bu çerçevede ashabın hadisten edindikleri karinelere doğrultusunda ilk halifeyi seçtiklerini, netice itibarıyla, bu imamet meselesinin imanla alakalı bir mesele olmayıp fer'i ve tali bir mesele olduğunu kabul ederler.³⁴ İslam tarihinin en büyük kırılma noktalarının başında gelen Gadir hadisesi tamamlanınca, zamanın meşhur şairlerinden Hassan bin Sabit, Hz. Peygamberden müsaade alarak olayla ilgili bir şiir okur. Şiirin birkaç beytinin çevirisi şu şekildedir:

Nebileri haykırdı Gadir-i Hum'da, Onlara ne güzel haykırıştı orada!

“Mevla'nızla Peygamberiniz kimdir?” dedi. Orada kör gibi davranmayarak dediler ki:

Şüphesiz İlahın Mevla'mız, sen de Nebimizsin, Velayete karşı hiç birimizi de ters göremezsin.

Ona dedi ki: “Kalk ey Ali, şüphesiz ki ben, Benden sonra seni imam ve rehber seçtim.

Ben kimin Mevla'sı isem bu da velisi onun, Ona gerçekten takipçi ve yardımcı olun!”

Orada: “Rabbim Ali'nin dostuna dost ol, düşmanına düşman ol!” diye dua etti.³⁵

³¹ Ertuğrul Ertekin, Gadir-i Hum ve İslam Tarihindeki Önemi Üzerine Ayetullah Asfî ve Ayetullah Hekim ile Söyleşi, *Şiilik Araştırmaları I* (ed. O. K. Saralioğlu), İstanbul: Önsöz Yay. 2018, s.338-9

³² Rumeysa Albayrak, İmamiyye Şiası'nda İmamet Delili Olarak Gadir-i Hum, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Konya, s.143.

³³ Fahreddin er-Razi, Mefatihü'l-Gayb, Darü'l-Fikr, Beyrut, 1981, XII, 52.

³⁴ Fırlalı, *Çağımızda İtikadî İslam Mezhepleri*, s. 14.

³⁵ Ali Yeral, *Ehl-i Beyt Aleviliği*, İstanbul: Kevser yayıncılık, 2022, s.75-6; Allame Emîni, çev. Seyyid Ali Hüseyini Bohti, El-Gadir, Gadir-i Hum, İstanbul: İmam Rıza Dergahı Yayınları, 2021, s.34.

2. Gadir-i Hum Olayı ve İki Emanet

Gadir-i Hum hadisesinin teolojik ve kültürel yansımaları olmuştur. Hz. Peygamber o gün önemli mesajlar vermek üzere ““arkadakiler yetişsin, öndekiler geri dönsün”³⁶ diyerek özellikle Hz. Peygamber’in vasiyeti olarak nitelendirilecek mahiyetteki iki emanet (sekaleyn) Müslümanlar açısından önemlidir. Hz. Peygamber **“ben size iki değerli emanet bırakıyorum. Bunlardan biri diğerine göre daha büyük olup bereket ve etkisi gökten yere kadar uzanan Allah’ın kitabı, diğeri de Ehl-i Beyt’imdir. Bu iki emanet kıyamet günü havuzumun başında benimle buluşuncaya kadar birbirinden ayrılmayacaktır”** demiştir.³⁷ Burada Hz. Peygamber tarafından hem Allah’ın kitabı Kuran-ı Kerim’e hem de Ehl-i Beyt’e kıyamete kadar hürmet edilmesi gerektiği vurgulanarak Müslümanların iki emaneti birbirinden ayırmadan sahip çıkmaları gerektiği belirtilmiştir. Bu hadisi Şii müelliflerden Muhammed Takiy el-Hakim, Şia’nın en büyük delillerinden biri kabul etmiş ve buradan bazı sonuçlar çıkarmıştır. Ona göre Hz. Peygamber ashabına Kuran’ı ve Ehli Beyt’i ikisini birden vasiyet etmiştir. Kuran Allah’ın kelimidir, hatadan uzak olup masumdur. Öyleyse onun ayrılmaz parçası Ehli Beyt de masumdur. Yalnız birine tutunmak yetmez, ikisine birden sarılmayı emretmiştir. Ona göre yine bu hadisten kıyamet gününe kadar Ehli Beyt’in Kuran’ın yanında olduğu da anlaşılır.³⁸

Sünni bir kaynağa göre, bir Yahudi Hz. Ömer’e **“Sizin kitabınızda bulunan bir ayet eğer bize indirilseydi biz o gün bayram ilan ederdik”** dedi. Hz. Ömer, hangi ayet olduğunu sorunca, Yahudi **“Bugün dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nimetini tamamladım ve size din olarak İslam’ı beğendim”**³⁹ ayetini söyledi. Buna karşılık Ömer: **“Ben onun indirildiği gün ve yeri, kesin olarak bilmekteyim. O Resûlullah’a Cuma günü Arafat’ta nâzil oldu”** dedi.⁴⁰

Büveyhiler ve İlhanlılar ezana “eşhedu enne Aliyyen veliyyullah” ibaresini koymamış, bu şekilde ezan okumamışlardır. Ancak Safeviler ve Kaçarların hâkimiyeti döneminde ezan, “ibadete çağırın dînî bir sembol”⁴¹ olmaktan çıkarılmış, “siyâsî bir sembol” haline getirilmiştir. Bunun için de ona “eşhedu enne Aliyyen veliyyullah” ibaresinin eklenmesine müsaade edilmiş ve Şiilerin hâkim olduğu yerlerde bu şekilde

³⁶ K18, Kişisel Görüşme, 18.09.2022, Defne-Antakya.

³⁷ Müsned, III, 14,17,26,59; Tirmizi, “Menakıb”, 31.

³⁸ Muhammed Takiy el-Hakim, Usulü'l-Amme Li'l-Fıkhi'l-Mukarin, s.67'den akt. Cemal Sofuoğlu, Gadir-i Hum Meselesi, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 26, Sayı 1 (1984), s.469.

³⁹ Maide, 5: 3

⁴⁰ Buhari, el-Câmi‘u’s-sahîh, “iman”, 32 akt. Eryılmaz, 2022: 16.

⁴¹ M. Ali Kirman, Halil Apaydın ve Mehmet Günaydın, *Ezan İbadete Çağrı Olarak*, İstanbul, Rağbet Yay. 2007.

ilave edilerek okunmaya devam etmiştir.⁴² Günümüzde Şii nüfusun yoğun olduğu İran ve Irak gibi ülkelerde ezanın, hayır ve bereket ummak maksadıyla “eşhedu enne Aliyyen veliyyullah” yanında “eşhedu enne Emîra’l-Mü’minin Aliyyen veliyyullah”, “eşhedu enne Emîra’l-Mü’minin Aliyyen huccetullah”, “eşhedu enne Mevlana Emîra’l-Mü’minin Aliyyen veliyyullah” gibi ilavelerle okunduğu bilinmektedir.⁴³

YÖNTEM

Hatay’da Gadir-i Hum bayramı ve kutlama geleneklerini konu alan bu çalışma Dinler Tarihinin tarihsel ve fenomenolojik yöntemine dayalı olarak nitel araştırma modeline göre hazırlanmıştır. Araştırmada katılımcılara 10 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu; Gadir Hum algısı, Gadir-i Hum bayramı öncesi, bayram günü ve sonrasında yapılan uygulamaları kapsayacak şekilde hazırlanmıştır. Araştırma soruları ile Hatay’da yaşayan Alevilerin Gadir-i Hum’u nasıl algıladıkları, Gadir-i Hum öncesinde, bayram gününde ve sonrasında yapılan kutlama gelenekleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’ndan 01.09.2021 tarihinde araştırma onayı alındıktan sonra saha çalışmasına başlanmıştır.

Tablo 1: Katılımcılara Dair Demografik Veriler

SIRA	CİNSİYET	YAŞ	MESLEK	YAŞADIĞI YER
1	Erkek	83	Kanaat Önderi	Harbiye/ Antakya
2	Erkek	52	Kanaat Önderi	Defne/ Antakya
3	Kadın	26	Öğrenci	Harbiye/ Antakya
4	Erkek	40	Öğretmen	Harbiye/ Antakya
5	Erkek	40	Esnaf	Serinyol/ Antakya
6	Erkek	42	Serbest meslek	Serinyol/ Antakya
7	Erkek	70	Emekli	Serinyol/ Antakya
8	Erkek	60	Çiftçi	Serinyol/ Antakya
9	Erkek	24	Esnaf	Serinyol/ Antakya
10	Erkek	19	Öğrenci	Serinyol/ Antakya
11	Erkek	33	Memur	Samandağ/ Antakya
12	Erkek	64	Emekli	Samandağ/ Antakya
13	Erkek	36	Öğretmen	Samandağ/ Antakya
14	Erkek	38	Öğretmen	Samandağ/ Antakya
15	Erkek	40	Öğretmen	Defne / Antakya
16	Kadın	33	Öğretmen	Defne/ Antakya
17	Kadın	66	Ev Kadını	Defne/ Antakya
18	Kadın	47	Öğretmen	Defne/ Antakya

⁴² Hanifi Şahin. “Şia Düşüncesinde Ezanın Yapısı ve Geçirdiği Değişimlerin Dini Temelleri”. *e-makâlât* 5, s. 1 (2012): 35-65.

⁴³ Hidayet Aydar. "Tarih Boyunca Ezana Yapılan İlaveler". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 / 18 (Aralık 2017): 187-206, s.200.

Saha çalışması, Alevi nüfusunun yoğun olduğu Hatay ilinin Antakya, Defne ve Samandağ ilçelerinde Eylül 2021- Ağustos 2022 tarihleri arasında yürütülmüştür. Çalışmaya, Hatay’da yöresinde yaşayan gönüllü Alevi vatandaşların yanı sıra Ehl-i Beyt Kültür ve Dayanışma Vakfı (EHDAV) Genel Başkanı Ali Yeral ile Alevi İslam İnancını Yaşatma Derneği Başkanı Nasreddin Eskiocak katılmıştır.

BULGULAR

Bu çalışmanın bulguları Gadir-i Hum algısı, bayram öncesi hazırlıklar, bayram günü ve sonrası yapılan kutlama gelenekleri olmak üzere dört tema altında verilmiştir.

1. Gadir-i Hum algısı

Hatay’da yaşayan Alevilerin Gadir-i Hum bayramı kutlama geleneklerine geçmeden önce katılımcıların Gadir-i Hum algısını tespit etmek amacıyla **“Gadir-i Hum’un tarihsel geçmişi hakkında ne söylersiniz?”**, **“Gadir-i Hum denilince aklınıza ilk olarak ne gelmektedir?”** şeklinde sorular yöneltilmiştir. Verilen cevaplar analiz edildiğinde katılımcıların Gadir-i Hum denilen yerde gerçekleşen olay hakkında bilgiler verdikleri ve Şii kaynaklarda geçtiği şekliyle Hz. Ali’nin o gün Hz. Peygamber tarafından halife tayin edildiği yönünde güçlü bir algıya sahip oldukları tespit edilmiştir. Katılımcıların bu konudaki cevapları şu şekildedir:

*Gadir-i Hum Veda haccı zamanında hacdan sonra Gadir-i Hum denilen yerde toplandılar. Hz. Muhammed ve 100 binden fazla sayıda ashap bulunmaktaydı. Veda hutbesi okundu. Hz. Peygamber dinin tamamlandığını açıkladı, öğütler verdi. Hz. Peygamber orada herkesi kardeş ilan etti. Hz. Peygamber kendini Hz. Ali ile kardeş ilan etti. Orada Hz. Ali’yi kendisinden sonra gelecek imam olarak tayin etti. O sebeple Gadir-i Hum’un İslam tarihinde çok önemli bir yeri vardır. Gadir-i Hum sırasında Kuran-ı Kerim’in son ayeti indi: **“Bugün sizin dininizi tamamladım ve size İslam’ı layık gördüm.”***

Gadir-i Hum, Hz. Muhammed’in Hz. Ali’yi halife olarak ataması adına kutladığımız bayramdır. Bu nedenle her sene kutlanan bu bayramdan bahsederken Hz. Ali’nin halifeliği ve 12 imama duyduğumuz saygı ve sevgi zikredilir.

*Gadir Hum Mekke ve Medine arası bir yerde Hz. Muhammed tarafından Hz. Ali’nin vasi tayin edildiği ve bunun açıklandığı yerdir. **“Ben kimin mevlası isem Ali de onun mevlasıdır”**, sözü burada kullanılmıştır. Hz. Ali’nin ilk halife ilan edildiği ve veda hutbesinde Hz. Muhammed kalem verilmemesinden dolayı bunu yazılı olarak belirtememiş olduğuna inanılıp mezhepleşmenin yolunda döşenen ilk taşdır. Çünkü Gadir Hum’da verilen talimata uyulmamıştır.*

Hz. Muhammed'in Hz. Ali'ye kendisinin halefi olarak tayin olduğu gün olarak ilan edilir. Gadir Hum özellikle bölgemizde yaşayan Arap Alevilerinin kutsal bayramıdır. En büyük dini bayram olarak kutlanmaktadır.

Gadir Hum velayetin, imametinin, hilafetin ve Müslümanların liderliğinin Hz. Peygamber tarafından Hz. Ali'ye tüm Müslümanların şahadetinde verildiği gündür.

Hz. Muhammed tarafından Hz. Ali'ye velayetin verildiği tarihtir. Hz. Muhammed'in Hz. Ali'yi göstererek, "Ben kimin Mevlası isem, Ali de onun Mevlası'dır", der.

Gadir Hum bayram gününde vatandaşlar gece yarısından itibaren bayram günü boyunca Samandağ deniz kenarında bulunan Hz. Hızır Türbesine ve diğer kutsal mekânlara ziyarette bulunurlar. Bahhur denilen özel bir tütsü türü yakılır. Büyük kazanlarda hazırlanan, içerisinde buğday ve et olan Herise adı verilen yemek bayrama özel pişirilir ve dağıtılır.

Hum gölcüğü, hum bataklığı anlamını içeren bir mekân aklıma gelmektedir.

Hz. Ali Hz. Muhammed tarafından birinci Halife seçilmesine rağmen halifeliğin kendisine vermediği ve cehennem kapılarının kapandığı gün akla geliyor.

Gadir-i Hum denilince akla Hz. Peygamberimizin Hz. Ali'yi emirilmüminin ilan ettiği akla gelir. Dinimizin tamamlandığı ve Hz. Peygamberin veda ettiği tarih akla gelir.

Cehennem ateşinin bile bir günlüğüne söndüğüne inanılır.

Hüseyin Türk'ün, *Nusayriliğin Tarihi Kökeni ve Gelişmesi* adlı çalışmasında Gadir-i Hum gününde cehennem ateşinin söndüğün inancına yer vermesi bu inancın varlığını desteklemektedir. O gün ölenin cennete gideceğine inanılır ve bayramı yapan ev dışında hiçbir yerde ateş yakılmaz ve herhangi ticari/dünyevi bir iş yapılmaz. Esnaf o gün dükkânlarını kapatır.⁴⁴ Araştırmaya katılanlara göre Gadir'i Hum barış, sevgi, kardeşlik, velayet, seyyitler⁴⁵ bayramı olarak algılanan en önemli bayramların başında gelmektedir.

2. Gadir-İ Hum Bayramı Öncesi Hazırlıklar

Gadir-i Hum bayramından günler öncesinde hazırlıklara başlanmaktadır. Katılımcıların bu konudaki cevapları şu şekildedir:

Gadir-i Hum, 1400 yıldır bayram olarak kutlanır. Genelde Ehl-i Beyt taraftarı, Şii ve Alevi kesiminde çok önemli bir yeri vardır. Gadir-i Hum bayramından önce evler temizlenir, yemekler yapılır, kurbanlar kesilir. Gadir-i Hum günü evler dolup taşar, o

⁴⁴ Türk, *Nusayriliğin Tarihi Kökeni ve Gelişmesi*, 2018, s.57.

⁴⁵ Ağrı'da yaşayan Caferiler arasında Gadir-i Hum Bayramı "Seyyitler" bayramı olarak da adlandırılmaktadır. Bkz. Mustafa Safa, "Ehl-İ Sünnet Geleneğine Bağlı Ağrı'da Azerilerin Dini Ve Sosyal Hayatı", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 11, Sayı 59, Ekim 2018, s.1418.

güne has herise yapılır. Tüm beldeye dağıtılır, mahalle-köy doyurulur, fakirlere ve çocuklara para verilir, dualar edilir ve Kuran-ı Kerim okunur.

Öncelikle bayram arifesinden bir gün önce bayram temizliği yapılmaktadır. Mahallemizde bayramı kutlayan aileler öncelikle bütçelerine göre kesecekleri büyükbaş ve küçükbaş hayvanları belirleyerek, pişirilecek aşa göre malzemeler ve araç-gereçleri temin ederler. Büyük zahmetlerle pişirilen “Herise” (Görsel 2) adlı yemek büyükbaş kurbanından yapılmaktadır. Maddi imkânı olmayan aileler, bayramı kutlayan ailelere erzak ya da maddi yardımda bulunarak bu hayra ortak olabilirler. Bayramın kutlanacağı mekânın temizlenmesinde hamilelerin, yeni doğum yapan, günah işlemiş, adı kötüye çıkmış veya özel günlerinde olan kadınların yardım etmesine izin verilmez. Arife günü pişirilecek aş için kesilen kurban eti dinlendirilir. O sırada ailece yemekler yenir. Bayram ibadetinden önce bayram aşının (Herise, çorba, çiğ et vs.) ihtiyaç sahipleri başta olmak üzere akraba ve mahalleliye dağıtılmış olması gerekir. Bu nedenle Bayram ibadetinin yapılmasıyla aslında yapılan hayır tamamlanmış kabul edilir. Bayram ibadetinin yapılacağı yeri temizlerken yaşça büyüklerimiz mekândaki eşyalar üzerine dua okuyarak abdest aldırır. Eşyaların üzerine hafif su serpilerek yapılan bu işlemde ibadetin yapılacağı yerdeki kötü enerji veya olumsuz inançlardan arındırılmış olduğuna inanılır.”

Gadir Hum Aleviler arasında kutlanan en büyük bayram olarak kabul edilir. Bayram yapılacak mekânlar tertemiz hale getirilir. Bayram günü pişirilecek olan Herise ve yemekler için gerekli olan hazırlıklar yapılır.

Bayramdan önce gerekli kurbanlık seçilir, herise pişirilmesinde gerekli olan buğday alınır. Bir gün öncesinde her şey yıkanılarak ev temizliği yapılır. Bu temizlik esnasında **“Reyhan Duası”** okunur. Temizliğe yardıma gelen kişilerin abdestli, temiz ve ahlaklı kişiler olmasına dikkat edilir. Kadınlar temizlik, ekme pişirme, küçük kazanlarda yapılan yemekleri pişirme işini üstlenirler. Bayramlarda çalışacak kadınların regl döneminde olmaması, hakkında kötü bir dedikodu bulunmaması, kocasından ayrı yaşıyor veya boşanmış olmaması ve yeni doğum yapmış olmamasına dikkat edilir.⁴⁶

Hatay’da yaşayan Alevilerdeki uygulamaya benzer şekilde Vorhoff’un *Söylemde ve Hayatta Alevi Kadınına Kısa Bir Bakış* (2013) adlı çalışmasına göre çoğu yörelerde cemde kadınlar ayrı bir yerde bulunurlar ve hizmetlerin çoğunu erkekler üstlenirler. Kadın, cinsiyet ayrımını dayalı iş bölümüne uygun olarak ve onu pekiştirecek biçimde

⁴⁶ Ali İhsan Ökten, *Anadolu’nun Sırlı Aynası: Arap Alevileri (Nusayriler)*, Karahan Kitabevi, Adana, 2017, s.103-104.

“aşçı”, “sofracı” ya da “süpürgeci” görevlerini üstlenirken cemde zakirliği genellikle erkekler üstlenirler.⁴⁷

Ev temizliği, ibadet alanları temizlenir. Varsa adak ve kurban hazırlanır. Ev ziyaretleri ve ibadetlere gitmek için hazırlık yapılır.

Adaklıklar alınır, o gün çalışılmadığı için ihtiyaçlar önceden alınır.

Gadir Hum bayramından önce etraf temizliği yapılmaktadır. Gelecek davetlilerin oturacağı, ikramların yapılacağı yerler düzenlenmektedir.

Gadir-i Hum bayramının masraflarını üstlenen ve bayrama ev sahipliği yapan aileler vardır ve bu ailelere bayram sahibi denir⁴⁸ Bu bayramların hazırlık aşamasında bayramda kullanılacak her şey (halılar, minderler, kap-kacak, herise (keşkek) kazanı...) yıkanır. Kurbanlık önceden alınır, buğday alınıp ayıklanır ve bayram yemeklerinin malzemeleri hazırlanır. Ekmek yapmak için un alınır ve tandır hazırlanır. Bütün bu hazırlık aşamasında kadının üzerine çok önemli görevler düşmektedir. Bu hazırlıkların büyük bir bölümünü kadınlar yapmaktadır.⁴⁹ Ayrıca kadınlar, çok erken saatlerde kabir ziyaretlerine çıkmaktadırlar. Sabahın çok erken saatlerinde gerçekleştirilen kabir ziyaretleri kadınlar tarafından çok fazla önemsenmektedir. Kabir ziyaretlerinin ardından türbe ziyaretleri başlamaktadır.⁵⁰

3. Gadir-i Hum bayram günü yapılanlar

Gadir-i Hum Bayramının genellikle bayram sahibinin evinde, ziyaret yerlerinde kutlandığı görülürken son yıllarda Gadir Hum konulu konferanslar⁵¹ (Görsel1) için spor salonlarının da tercih edildiği gözlenmektedir. Gadir-i Hum bayram günü yapılanlar katılımcıların cevaplarına göre şu şekildedir:

Harbiye Gümüşgöze mahallesinde Gadir-i Hum genellikle evlerde, türbelerde veya özel mülkiyete dayalı vakıf amaçlı açılan taziye evlerinde kutlanır. Nerede olursa olsun bayram günü yapılacak ibadet, kadınların görmeyeceği bir yerde (oda, dam, türbe içi vs.) yapılmaktadır. İbadet vaktinde kadınlar daha çok misafirlerin ağırlanması ve yemek ikramlarıyla ilgilenirler. Bayramı kutlayan birçok aile olduğu

⁴⁷ Karin Vorhoff, “Söylemde ve Hayatta Alevi Kadınına Kısa Bir Bakış”, *Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye’de Aleviler, Bektaşiler, Nusayriler*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2013, s.269

⁴⁸ İnan, Keser, *Kent Cemaat Etnisite: Adana ve Adana Nusayrileri Örneğinde Kamusalılık*. Ütopya yayınevi, Ankara, 2007, s.68.

⁴⁹ Gökben Över, “Nusayrilerde Kadın”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2011, s.37.

⁵⁰ Över, *Nusayrilerde Kadın*, s.38.

⁵¹ Hatay’da Gadir-i Hum bayramında “Hz. Ali-Gadir Hum Bayramı ve Kardeşlik” konulu konferanslar yerel, ulusal ve uluslararası alanda 2000 yılından bugüne Ehl-i Beyt Vakfı Genel Başkanı Ali Yeral’ın öncülüğünde kültür merkezleri ya da kapalı spor salonlarında düzenlenmektedir. Kişisel Görüşme, 17.09.2022, Harbiye/Antakya. Ayrıca bkz. Ali Yeral, *Gadir Konferansının Doğuşu*, İstanbul: Kevser Yayıncılık, 2022.

için ibadet saatlerinin çakışmamasına dikkat edilir. Bayramın en erken saati ile akşam namazları içinde olmak kaydıyla gün içinde herhangi bir saatte ibadet yapılabilir. Bayram arifesi ve bayram günü mümkün olunca her zaman “bahur” tütsü yakılmış olur.

Hicri takvime göre mübarek Kurban bayramından bir hafta sonra Zilhicce Ayı'nın on sekizinci günü olarak mübarek Gadir bayramı kutlanmaktadır.

Kutlama için kesin bir yer olmamakla birlikte hep beraber ibadet ve dua edilecek her yer olabilir.

Eski zamanlarda Gadir-i Hum bayramı evlerde gizli ve endişeyle kutlanırdı. Ama Ali Yeral'ın EHDAV'ı 1998'de kurmasından ve ilk Gadir konferansını 2000 yılında vermesinden sonra, büyük salonlarda, mescitlerde kutlanır oldu. O gün her şey yıkanır, paklanır.. Gelenlerin oturacağı yer temiz olur. O günün anlamı ve Ehl-i Beyt'in hayatı, Hz. Ali'nin hayatı anlatılır. Tekrar tekrar yâd edilir. Herkes birbirinin bayramını kutlar.

Hatay, Adana, İskenderun, Tarsus-Mersin'de kutlanmaktadır. Adalarda bulunulur, kutsal mekânlar tavaf edilir, Gadir Hum konulu konferans ve etkinlikler düzenlenir.

Namaza girerken namaz kılacak tüm erkekler tarafından en az birer yudum içilmek suretiyle hazırlanan üzüm suyu (nakfi) hazırlanır. Ayrıca nakfi ile birlikte namaza girecek herkesin reyhan yapraklarını koklaması, ellerine sürmesi gerekir. Bu durumda namaza giren tüm erkeklerin namaz ortamında eşit olması ve aynı şekilde kokması sağlanmış olur. Bu sayede tüm insanlığın din karşısında eşitliğini ve üstünlük kabul etmediği sembolize edilmiş olur.

Yöremizde Gadir Hum bayramı günün ilk ışıklarıyla birlikte Hz. Hıdır Mekânını ziyaret edilmesiyle başlar. Bilinen dualar edilir ve büyük- yaşlı- mezarlık ziyareti yapılır.” “Gadir Hum bayramını yapacak olanlar koşulları uygunsuzsa kendi evlerinde koşulları uygun değilse ziyaretlerde kutlarlar. Kimi et dağıtırken, kimisi de Herise ve yemek hazırlayıp yetim ve fakirler öncelikli olmak üzere yemek dağıtılır.

Her bayram olduğu gibi bu bayramda da kesilip pişirilen kurbanın ihtiyaç sahibi ve eş dosta dağıtılması ve sonrasında ibadetin yapılmasıyla bayram kutlaması bitmiş olur. El birliğiyle bayramı yapan aileye yardım edilerek iyi dileklerde bulunulur. Bayram kazasız ve sorunsuz olması, herhangi bir olumsuz durumun yaşanmaması durumunda bazı erkeklerin şükür namazı da kıldığı bilinir. Bu Allah'ın verdiği nimetlere ve kuvvete duyulan minnet niteliğindedir.

Gadir Hum'da gün içinde ziyaret yerlerine gitmek oldukça önemlidir. Anadolu'nun farklı bölgelerinde görülen Hızır inancı Hatay'da yaşayan Alevilerde de görülmektedir. Hatay'ın Samandağ ilçesinde bulunan Hz. Hızır Türbesi Alevilerin en

çok ziyaret ettiği kutsal mekânların başında gelmektedir. İnanişâ göre Hz. Hızır ile Hz. Musa'nın bulunduğu kayanın olduğu yere türbe inşa edilmiştir. Türbe Gadir Hum ve Hıdırellez dışında diğer günlerde de inanç turizmi bağlamında Musa Ağacı ile birlikte ziyaret edilmektedir. Hızır türbesi başta olmak üzere diğer türbe ve ziyaret yerlerinin bayramlarda hem toplanma (cem) hem de ibadet maksadıyla tercih edildiği yerlerdir. Çünkü Hatay'da yaşayan Alevilerde, Anadolu Alevileri gibi bir Cem Evi bulunmamaktadır. Türk'ün (2005) araştırmasına göre Hatay'da türbelerin sayıca fazla olmasının nedeni, ibadet yeri olarak kullanılmasıdır. Türbeleri herkes sevdiği evliyanın adına vakfeder ve onun adına türbe yapmışlardır. Türbeleri ziyaret etme nedenleri arasında birinci sırada %34,6 ibadet etmek (dua etmek, namaz kılmak), ikinci sırada ise %25,3 sorunlara çare bulmak (dilekte bulunmak) gelmektedir.⁵² Keser'in (2008) çalışmasına göre de bayramlarda toplu ibadet bir din adamı önderliğinde özel bir alanda değil evlerin salon ya da antre gibi birçok kişinin aynı anda ibadet etmesini olanak sağlayan bölümlerde yapılmasıdır.⁵³ Çorum'da yaşayan Aleviler de Gadir-i Hum bayramını kutlamaktadırlar. Genellikle camide yapılan kutlamalara Kur'an okunmasıyla başlanır. Daha sonra Gadir-i Hum hakkında konuşmalar yapılır, şiirler okunur. Gelen misafirlere gönüllüler tarafından lokum, şeker ve meyve türü yiyecekler dağıtılır.⁵⁴ "2-3 hafta öncesinden seçilen erkek kurbanlık hayvan kesildikten sonra bayram sahibi gelen misafirlere "fudur" adı verilen sabah yemeğini ikram eder. Bu yemeğin ardından cemaatin ibadet edeceği yer temizlenir ve hazır hale getirilir.⁵⁵ Samandağ halkınca genellikle bu ziyaretin, ilçelerini koruduğuna; şayet bu ziyaret olmazsa denizin taşacağına inanılmaktadır. İnsanlar, temiz olmadıklarında ya da kıyafetlerinin uygun olmadığı zaman Hz. Hızır ziyaretinin karşısında yüzdüklerinde boğulacaklarına inanırlar.⁵⁶ Halk arasında bayramla ilgili olarak birtakım inanç ve ritüeller de oluşmuştur. Bu inanış ve uygulamalardan birkaçı şunlardır: Bayram gecesini yedi ziyaret mekânına gidenin cennete gideceğine inanılır.

Kadınlar ibadete giremediklerinden dolayı, bayramlarda genellikle türbe ziyaretlerinde bulunurlar. Türbenin kapısında yakılan tütsülerin koklanması, türbenin

⁵² Hüseyin Türk, *Anadolu'nun Gizli İnançları: Nusayrilik, İnanç Sistemleri ve Kültürel Özellikleri*, Kaknüs Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.170-1.

⁵³ İnan, Keser, Kent Cemaat Etnisite, Adana ve Adana Nusayrileri Örneğinde Kamusalılık, Ütopya Yay., Ankara, 2008, s.170.

⁵⁴ Atlan Demir ile yapılan mülakat, derleyen: A. Özaslan, "Gadir-i Hum" Türkiye'de Yaşayan Geleneksel Kutlamalar, haz. M. Öcal Oğuz & Erkan Aslan, Ankara, 2020, s.215

⁵⁵ Ali İ. Ökten, *Anadolu'nun Sırlı Aynası: Arap Alevileri (Nusayriler)*, Karahan Kitabevi, Adana, 2017, s.104.

⁵⁶ Yasemin Demirel, "Hatay-Samandağ Özelinde Nusayrilik ve Ziyaret Kültürü", Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2019, s.81.

kapısında kurban kesip dilek tutulması türbe ziyaretleri ile ilgili ritüeller arasında yer alır. Ziyaret yerlerinde tütsü yapmak için genellikle buhur taneleri bulunur.⁵⁷

Bayramın tarihi Hicri/Kameri hesaba göre olduğundan her yıl on gün öne çekilir. Bu nedenle her yıl aynı günde kutlanmaz. Bu yıl Temmuz'da kutlanmıştır. Bayram bir gündür.

Zilhicce ayının 18'inin fecir vaktiyle başlar. Gün bitimiyle biter. Ancak hafta olarak da Gadir-i Hum haftası olarak da anılır.

Hicri takvime göre Zilhicce ayının 18. gününde kutlanır. Arap Alevilerinde bayram, arifeyle bir önceki gün batımında başlar bayram günü güneş batana kadar devam eder ve bu sürede hiçbir dünyevi iş yapılmaz.

Gadir-i Hum bayramına özgü geleneksel yemekler hazırlanmaktadır. Kişinin adağına ve kendi isteğine göre herise (etli aşur), bulgur aşısı, pirinç çorbası veya son yıllarda çiğ et ikramı da yapılmaktadır.

Genelde Antakya yöresine ait olan ancak başka yerlerde de aşur, keşkek, dövme denilen herise dediğimiz yemek yapılır. Buğday, et, kuyruk yağı koyulur ve kazanda yapılan çok güzel bir yemektir. Bayramdan önce herkes toplanır. Kimisi kazan başında bekler herise yapımına yardım eder. Kimisi de sarma, dolma, içli köfte yapar. Emeği geçen insanlara güzel sofralar kurulur. Tüm mahalleye ikram edilir.

Gadir-i Hum bayramında genellikle herise adı verilen etli buğday aşısı yani keşkek yapılır. Bunun yanında etli bulgur pilavı, pirinç çorbası... toplu yemeklere uygun olan yemekler pişirilir ve ikram edilir.

Özel bir içecek yoktur. Meyve suyu, gazoz, ayran normalde ne içiliyorsa onlar içilir.

Bu yörede büyük kazanlarda hazırlanan, içerisinde buğday ve et karışımının olduğu Herise adı verilen özel yemek pişirilir ve paylaşılır. Bu yemeklerin en önemli özelliği gelen insanlara dağıtılarak paylaşılmasıdır. Diğer benzer adak ve kurbanlara benzer olarak Gadir Hum'da paylaşmak esastır.

Bayramda ana yemek olarak Herise veya pirinç çorbası, bulgur pilavı veya nohutlu buğday çorbası yapılır. Buna ek olarak kuru fasulye, süzme yoğurt, humus, siyah zeytin vs. gibi bayramı kutlayan kişinin maddi durumuna göre yemek çeşitleri yapılır.

Gadir-i Hum bayramında Ehl-i Beyt'in hayatını anlatan ilahiler/kasideler okunur. Tekrar tekrar Gadir-i hum olayı anlatılır. Çünkü çarpıtılmış ve eksiltiştir. Kuran-ı Kerim okunur. Dualar edilir. Hz. Muhammed'in Gadir-i Hum'da söylediği her şeye biat tazelenir. Ahde vefa gibi bir şeydir. Tekrar tekrar biat edilir.

⁵⁷ Fatma Ahsen Turan, Nusayrilerde Gadir Hum, Fıraş ve Mubahale Bayramları, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı.54, 2010, ss.291-297, 294.

Ziyaretlere gidilir, dualar edilir. Bayram ibadetleri yapılır.

Bayram kutlamaları geceden başlar. Çünkü sabah, ibadet edileceğinden yemeklerin de sabaha kadar hazır edilmesi gerekir. Bayramın yapıldığı evde gece kurbanlar kesilir. Etleri ayıklanır. Ve büyük kazanlarda yemek hazırlığına başlanır. Bu yemeklerin ne olacağına bayramı üstlenen aile reisi karar verir. Çoğunlukla yapılan yemekler bulgur pilavı ya da herise denilen yemeklerdir. Herise, buğdaydan yapılan etli bir yemektir. Yapımı çok zor olduğundan ve uzun sürdüğünden bu işi güçlü erkekler üstlenir. Kazanlara buğdayla beraber kesilen kurbanın etleri konur ve bunlar ağır ateşte pişirilir. Yemeğin iyi pişmesi için sık sık karıştırılması ve buğdayın iri ve özel kepçelerle dövülmesi gerekir. Aşlar pişirildikten sonra yoksullara aş dağıtılır ve maddi yardım yapılır.⁵⁸ Gadir bayramında Aleviler topluluklar şeklinde Habib-i Neccar dağına çıkarak orada Habib-i Neccar'ın mağara türbesini ziyaret edip buhur yakarlar. Daha çok Hatay Alevileri tarafından ziyaret edilen Mağarada mum yakmak, buhur yakmak, taş yapıştırmak gibi İslami olmadığı için resmi otorite tarafından yasaklanmış olan bazı inanç ve uygulamalar da görülmektedir.⁵⁹

Yaptığımız mülakatlarda son yıllarda Gadir-i Hum bayramında kesilen kurbanlardan pay almak için farklı yerlerden Alevi olmayanların da bayram kutlamaya geldikleri ifade edilmiştir. Ayrıca 22 senedir Gadir-i Hum bayramında düzenlenen Konferanslara bazı Alevi vatandaşların katılmadığı sadece evlerdeki kutlamaları tercih ettiklerini belirtmek durumundayız. Bu konuda Şeyh Nasreddin Eskiocak, Gadir-i Hum'da birlik, beraberlik ve kardeşlik atmosferinde adak kurbanların kesildiği, heriselerin pişirilip dağıtıldığı, ibadetlerin yapıldığı bir bayram olarak kutlanmasının ve ahlaklı, adil iyi bir insan olmanın her şeyden önemli olduğunu şu dizelerle aktarmıştır:

Çok gurbet gezdim başıma kalmadı bir taç,

Ne zengini tok gördüm ne de fakiri aç,

Şu çeşmenin haline bak içecek tası yok,

Kırma kimsenin kalbini bu dünyada,

*Yapacak ustası yok*⁶⁰

Bayramda Herise denilen etli ve buğdaylı çorba en sık yapılan yemektir. Bu yemek için büyükbaş hayvan kesilir. Büyükbaş alacak bütçesi olmayan aileler küçükbaş etinden yaptıkları pirinçli, nohutlu etli çorba sık yapılan yemeklerdendir. Kurbanlık alamayan ailelerin nohutlu pilav ve haşlanmış et dağıttıkları da görülür. Aynı zamanda çiğ et

⁵⁸ Nihad Yenmiş, “Arap Aleviliğinde Kutsal Günler ve Bayramlar”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı.54, 2010, ss.299-314, s.304.

⁵⁹ Hüseyin Türk, “Antakya’da Dinlerarası Hoşgörü ve Habib-i Neccar Örneği”. *Folklor/Edebiyat*, 22 (87) , 2016, ss.155-172, s.169. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/fe/issue/39340/463539>

⁶⁰ Nasreddin Eskiocak, Kişisel Görüşme, 17.09.2022, Harbiye/Antakya.

veya kâğıt kebabı yapıp misafirlere dağıtılmaktadır. Kazanda pişirilen Herise, çorba ve pilavların yanında normal ev yemekleri de yapılıp sofraya zenginleştirilir.

Nakfe dene üzüm suyu tarzı bir içecek içilebilir ama bu sadece Gadir Hum'a özgür olmayıp diğer bayramlarda da içilir.

Alevilerin diğer bayramlarında olmadığı gibi Gadir Hum bayramında da tüketilen üzüm suyu, ayran ve meyve suyu dışında özel bir içecek yoktur.

Gadir-i Hum bayramına özgü yapılan ibadetler, dualar ve ziyaretler oldukça önemlidir. Katılımcıların bu konudaki cevapları şu şekildedir:

Her zamanki dini ibadet ve zikir ritüellerimiz mübarek Gadir bayramında da devam etmektedir.

Adakta dualar edilir, dini vaaz verilir. Din adamları bu konuda yeni nesli ve halkı bilgilendirir.

Gadir Hum Bayramında Fatıha, İhlas, Nas, Ayetel Kürsi, Yasin-i Şerifler okunur. Hz. On iki imam'a ve Ehl-i Beyt'e salat ve selam içeren dualar ve ilahiler okunur.

Gadir-i Hum bayramına özel giyilen kıyafetler olmadığı katılımcılar tarafından ifade edilmiştir:

Gadir Hum gününde giyilen özel bir kıyafet yoktur.

Özel kıyafet olmamakla birlikte o gün herkes temiz kıyafetler giyer.

Özel bir kıyafeti yoktur. Normal zamanda ne giyiyorsan onu giyebilirsiniz. Önemli olan en temiz, en güzel kıyafetini giymektir.

Özel bir kıyafet yoktur, temiz olması ve avret yerlerini örtmesi şartıyla her türlü kıyafet giyilir. Özel bir kıyafet yoktur.

Bayrama özel kıyafetler yoktur. Ancak bayram arifesi ve bayram gününde kadın ve erkekler açık kıyafetler giymemeye dikkat ederler.

4. Gadir-i Hum bayramı sonrası yapılanlar

Hatay'da yaşayan Aleviler Gadir-i Hum bayramını içerisinde kutlamaların dışında ilave bir uygulama görülmez. Diğer bayramlarda olduğu gibi bayram sonrası temizlik yapılır, esnaflar dükkânlarına açarlar ve hayat normal akışında devam etmektedir. Katılımcıların bu konudaki cevapları şu şekildedir:

Gadir-i Hum bir gün hazırlık, bir gün bayram şeklinde kutlanır. Sonra her bayram gibi biter, sonrasında bir şey yapılmamaktadır.

Bayramdan sonra yapılan özel bir durum yoktur.

Özel bir şey yapılmaz. Gadir Hum günü ise dükkânlar açılmaz, esnaf çalışmaz.

Aleviler kendileri için en önemli bayram olan Gadir bayramında çalışmazlar ve dükkânların kepenklerini kapatırlar.⁶¹

Gadir-i Hum bayramından sonra normal bir günün akışı devam edilir, özel olarak yapılan bir şey yoktur.

Bayramdan sonra temizlik yapılır. Bayram günü gerekli ibadetler dışında hiçbir iş yapılmaz.

SONUÇ

Hz. Peygamber'in Gadir-i Hum'daki hutbesi ve orada yaşananlar, hem Şii hem de Sünni kaynaklarda geçmekte olup hutbenin içeriği ve orada yaşananlara yönelik yorumlar ve tespitler bakımından özellikle imamet/hilâfet konusunda iki mezhep arasında önemli ihtilaflar bulunmaktadır. İslam âlimleri tarafından Gadir-i Hum hadisesi İslam tarihi, İslam mezhepler tarihi, hadis, tefsir ve İslam hukuku açısından incelenmiştir. Bu çalışmada kutsal bir zaman dilimi olarak Gadir-i Hum bayramı ve kutlama gelenekleri Dinler Tarihi çerçevesinde ele alınmıştır. Gadir-i Hum'da Hz. Peygamber'in sözleri Şii ve Sünni Müslümanlarca farklı şekilde ele alınıp yorumlanmıştır. Şii Müslümanlarca ilk kez Bağdat'ta Büveyhiler zamanında kutlanmaya başlandığı literatürde geçmekle birlikte günümüzde Gadir-i Hum, ülkemizde özellikle Akdeniz bölgesinde Hatay, Adana ve Mersin'de yaşayan Arap Aleviler tarafından her yıl Zilhicce ayının 18'inde kutlanmaktadır.

Hatay'da yaşayan alevilere göre Gadir-i Hum bayramı, Gadir-i Hum'da yaşanan hadisenin bir yıl dönümü olmanın ötesinde hem dinin kemale ermesi ve nimetin tamamlanmasının hem de Hz. Ali'nin nass ve tayin ile imamet/halifeliğin kutlanması olarak her yıl Zilhicce ayının 18. gününde birlik, beraberlik ve kardeşlik ortamında kutlanmaktadır. Bu kutlamalar çerçevesinde Hatay'da yaşayan Aleviler, kurbanlar kesip yemekler pişirerek dağıttıklarını, Hz. Hızır Türbesi'ni ve diğer ziyaret yerlerine giderek Kuran-ı Kerim okuduklarını ve buhur yakarak dua ettiklerini ifade etmişlerdir. Gadir-i Hum Aleviler için İslam Tarihinde yaşanan bir olayın mekânı olmanın ötesine geçen anlamlarla yüklenmiştir. Bu anlamlar dinin kemale ermesi, Hz. Ali'nin imam ve halife tayin edilmesi, Allah'ın kitabı Kuran-ı Kerim ve Ehl-i Beyt'e olan sevginin ve bağlılığının ifadesidir. Bundan dolayı Gadir-i Hum bayramının sembolik mesajlarından hareketle sadece Müslümanlar için değil tüm insanlar arasında sevgiyi, kardeşliği ve barışı tesis edecek kutsal bir zaman olarak düşünmek mümkündür. Gadir Hum üzerine yapılmış çalışmalarda ve yaptığımız mülakatlarda Gadir Hum gününün resmi tatil ilan edilmesi talebinde bulunmaktadır.

⁶¹ Türk, "Antakya'da Dinlerarası Hoşgörü ve Habib-i Neccar Örneği". s.163.

KAYNAKÇA / REFERENCE

- Akdoğan, Mehmet N. *Tarihsel ve Aktüel Boyutlarıyla Gadir-i Hum*. Ankara: TDV Yay. 2021.
- Bingöl, Esra, "İtikadi ve Tarihi Yönleriyle Gadir-i Hum Uygulamaları (Halkalı Örneği)", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.
- Demir, Ahmet İ., Şanlı, Yaşar. "Cem Dergisi'ne Göre Alevilik'te Sosyal Hayat, Kurumlar ve Gelenekler". *Recep Tayyip Erdoğan Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/11, 2017, s.7-51
- Demir, Habip, "Günümüz İran Şiiliğinde Kutsal Gün ve Geceler". *e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi* 10 / 2, 2017, ss.315-351. <https://doi.org/10.18403/emakalat.356099>
- Demirel, Yasemin, Hatay-Samandağ Özelinde Nusayrılık ve Ziyaret Kültürü, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2019.
- Dönmez, Mehmet, "Hatay Aleviliğinde İnanç Önderlerinin İbadeti İdrak Ediş Tarzları". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 0/54 (2010), ss.213-224
- Emini, Allame, çev. Seyyid Ali Hüseyini Bohti, El-Gadir, Gadir-i Hum, İstanbul: İmam Rıza Dergâhı Yayınları, 2021.
- Ertekin, Ertuğrul, Gadir-i Hum ve İslam Tarihindeki Önemi Üzerine Ayetullah Asifi ve Ayetullah Hekim ile Söyleşi, *Şiilik Araştırmaları I* (ed. O. K. Sarıaloğlu), İstanbul: Önsöz Yay. 2018
- Eryılmaz, Hasan, "Sahih Hadis Anlayışının Vahyin Anlaşılmasındaki Rolü". *Tevilat* 3 / 1, 2022, ss. 13-32. <https://doi.org/10.53352/tevilat.1096165>
- Eskiocak, Nasreddin, *Alevilik Nedir?* Antakya: Alevi İslam İncancını Yaşatma Derneği Yayınları, 6. basım, Antakya, 2015.
- Fiğlalı, Ethem R. *Çağımızda İtikadi Mezhepler Tarihi*, İzmir İlahiyat Vakfı Yay. İzmir, 2004.
- Fiğlalı, Ethem R. "Gadir-i Hum" TDV İslâm Ansiklopedisi 13: 279. Ankara: TDV Yay. 2005.
- Güner, Ahmet, "Büveyhîler devrinde Bağdat'ta Kerbela / Aşure, Gadir-i Hum ve benzeri Şiî uygulamaları", *Çeşitli yönleriyle Kerbela*, Yıldız, A. ve Aksu, A. (Ed.), C.1, ss.325-329, Asitan Yayınları, Sivas, 2010.
- Keser, İnan, *Kent Cemaat Etnisite Adana ve Adana Nusayrileri Örneğinde Kamusalılık*, Ütopya yayınevi, Ankara, 2008.
- Kirman, M. Ali, Halil Apaydın ve Mehmet Günaydın, *Ezan İbadete Çağrı Olarak*, İstanbul, Rağbet Yay. 2007.
- Mertcan, Hakan, *Türk Modernleşmesinde Arap Aleviler*, 3. baskı, Karahan Kitabevi, Adana, 2015.
- Ortaylı, İlber, "Alevilik, Nusayrılık ve Bab-ı Ali" *Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye'de Aleviler, Bektaşiler, Nusayriler*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2013.
- Ökten, Ali İ. *Anadolu'nun Sırlı Aynası: Arap Alevileri (Nusayriler)*, Karahan Kitabevi, Adana, 2017
- Över, Gökmen, Nusayrilerde Kadın, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2011.
- Özaslan, Ayşegül, "Gadir-i Hum" Türkiye'de Yaşayan Geleneksel Kutlamalar, haz. M. Öcal Oğuz & Erkan Aslan, Ankara, 2020.
- Turan, Fatma A. Nusayrilerde Gadir Hum, Fıraş ve Mubahale Bayramları, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı.54, 2010, ss.291-297.
- Türk, Hüseyin, "Antakya'da Dinlerarası Hoşgörü ve Habib-i Neccar Örneği" *Folklor/Edebiyat*, 22 (87), 2016, ss.155-172.
- Türk, Hüseyin, "Nusayriliğin Tarihi Kökeni ve Gelişmesi", *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, Sayı.17, 2018: ss.51-73.
- Türk, Hüseyin, "Nusayrılık İnanç Sistemleri ve Kültürel Özellikleri", *Folklor Edebiyat Dergisi*, cilt VII, sayı 28.

Türk, Hüseyin, *Anadolu'nun Gizli İnancı Nusayrîlik İnanç Sistemleri ve Kültürel Özellikleri*, İstanbul 2010.

Türk, Hüseyin, *Anadolu'nun Gizli İnancı: Nusayrîlik, İnanç Sistemleri ve Kültürel Özellikleri*, Kaknüs Yayıncılık, İstanbul, 2005.

Vorhoff, Karin, "Söylemde ve Hayattta Alevi Kadınına Kısa Bir Bakış", *Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye'de Aleviler, Bektaşiler, Nusayriler*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2013.

Yenmiş, Nihad, "Arap Aleviliğinde Kutsal Günler ve Bayramlar", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 2010, Sayı 54, ss.299-314.

Yeral, Ali, *Ehl-i Beyt Aleviliği*, İstanbul: Kevser yayıncılık, 2. Baskı 2022.

Yeral, Ali, *Gadir Konferansının Doğuşu*, İstanbul: Kevser Yayıncılık, 2022.

Görsel 1: 24. Gadir-i Hum Bayramı Konferans Afifi

Görsel 2: Gadir-i Hum'da pişirilen Herise yemeği

Extended Abstract

Feast of Gadir Hum As A Sacred Time (Arabic) Alevi Living in Hatay and Celebration Traditions

Religious holidays are perceived and celebrated by believers as exceptional times in the history of religions when the sacred is manifested. The festival of Gadir-i Hum, which is based on the event that took place in the place called Ghadir-i Hum in the history of Islam, is mentioned in different ways in Sunni and Shiite sources. It is beyond the scope of this article to re-discuss or resolve this issue where the two sects disagree. Gadir-i hum, celebrated by Alevi, is one of the most important religious holidays for Alevi living in Hatay, Adana and Mersin. Gadir-i Hum, which started to be celebrated for the first time in Islam History (352/963) in Baghdad during the reign of the Buyids, is celebrated every year by Arab Alevi living in the Mediterranean region, especially in Hatay, Adana, and Mersin. The traditions of celebrating the Gadir-i Hum feast of the Alevi living in Hatay discussed within the framework of the methodology of the History of Religions. In this study, a semi-structured interview form based on a qualitative model was used. An interview form consisting of ten questions was applied to the participants voluntarily after obtaining the necessary permission from the ethics committee. 18 people participated in the research. The qualitative data of the research was supported by observations. Gadir-i Hum feast in Hatay is celebrated as an important sacred time when sacrifices are made, "herise" is cooked and distributed, shrines are visited and prayers are made. Gadir Hum Feast Alevi will not only

celebrate the one year anniversary of the event that took place in Gadir Hum, but the perfection and finality of the religion will be completed, but also the Prophet. This celebration of appointment as imamate/caliphate of Ali on the 18th of Dhu al-Hijjah month, the sign of unity, solidarity and brotherhood among all people. This form of celebration is the place where the Alevis living in Hatay cooked and distributed the food by sacrificing sacrifices. To express prayers by burning incense and visiting for the Khidr Tomb and other holy places. According to those who participated in the research, Gadir-i Hum is developing at the beginning of the most important holidays, which are seen as the festival of peace, love, brotherhood, custody, and sayyids. Ghadir- Hum, seen on a map in Islamic History for Muslims, is heavily loaded with the history of the city. These meanings are the perfection of religion, Hz. The teaching of Ali's imam and caliph will depend on and depend on Allah's love for the Holy Quran and Ahl al-Bayt. We conducted, the demand to declare the Gadir Hum day as a public holiday is very important for unity, solidarity and brotherhood in the studies on Gadir Hum and in the interviews.

Keywords: Gadir-i Hum, Alevi, Hatay, Holy time, Tradition